

УДК 35.073.513.1

**С. В. Васильчак**

доктор економічних наук, професор,  
Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів

**О. Р. Жидяк**

доктор економічних наук, доцент,  
провідний науковий співробітник,  
ІНЦ "Інститут аграрної економіки", м. Київ

**С.Б. Соловій**

кандидат економічних наук

## **КРЕДИТНІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ЛІЗИНГУ ТА РИЗИКИ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

*У статті здійснений аналіз теоретичних основ лізингу та окреслено його суть і економічний зміст в діяльності аграрних підприємств. Визначено активне банківське кредитування лізингових операцій як основний інструмент розвитку лізингових відносин в аграрному секторі. Визначені важливі детермінанти, що зумовлюють необхідність одержання кредитних коштів для агроформувань з метою забезпечення лізингових операцій. Проведено класифікацію кредитних ризиків та визначено загрози, властиві для аграрних підприємств при операціях лізингу та виконання лізингових угод.*

**Ключові слова:** кредитний інструмент, лізинг, лізингові відносини, основні засоби виробництва, господарюючий суб'єкт, аграрні підприємства ризик, загрози.

### **Vasylchak S., Zhydyak O., Soloviy S. CREDIT INSTRUMENTS AND RISKS OF LEASING AGRARIAN ENTERPRISES**

*The article analyzes the theoretical foundations of leasing and outlined its essence and economic content in the activities of agricultural enterprises. Determined active bank lending to leasing as the main tool for the development of leasing in the agricultural sector. Identified important determinants that contribute to the need to obtain credit for agricultural enterprises to provide leasing operations. The classification of credit risk and identified threats inherent to agricultural enterprises in leasing operations and execution of lease agreements.*

**Keywords:** credit instruments, leasing, leasing relations, the main means of production entity, farms risk threat.

Забезпечення економічного розвитку економіки країни залежить від ефективного функціонування її всіх складових, зокрема діяльності підприємств аграрного сектору. Ефективна діяльність аграрних підприємств та їх сталий розвиток залежить від матеріально-технічного забезпечення процесу виробництва. Забезпечення виробничих процесів в аграрних підприємствах новою сільськогосподарською технікою та новітніми технологіями на інноваційній основі зумовлює високу актуальність проблеми досягнення їх економічної сталості та темпів розвитку. Задля розробки ефективних заходів та напрямів розвитку лізингової діяльності в аграрних підприємствах необхідним є детальний аналіз її сучасного стану. Серед головних проблем розвитку лізингу в аграрних підприємствах є неможливість виконання останніми умов лізингодавців зі сторони фінансового забезпечення лізингових угод.

Характерною рисою економічного стану аграрних підприємств є недостатня кількість власних фінансових ресурсів для технічного переозброєння сільськогосподарського виробництва сучасними засобами. Формування відносин на основі лізингу в аграрних підприємствах України поки не набуло достатнього поширення, що викликає необхідність подальшого вивчення процесу їх розвитку та особливостей в сучасних умовах.

Проблеми забезпечення аграрного виробництва основними засобами розглядали у своїх працях такі вчені-економісти, як І.В. Агєєва, Т.В. Калашнікова, М.Й. Малік, Г.М. Підлісецький, В.І. Перебийніс, О.В. Ульянченко та інші. Проте недостатньо дослідженими є питання забезпечення аграрних підприємств інноваційними засобами виробництва на основі лізингу, зокрема його фінансова сторона.

Метою статті є аналіз тенденцій сучасного рівня розвитку лізингу в аграрних підприємствах та інструменти його фінансового забезпечення.

Рівень розвитку і динаміка інвестиційно-інноваційних процесів формують в сучасних умовах стратегічну основу сталого економічного зростання кожного суб'єкта господарювання. Саме лізинг з його гнучкими економічними механізмами здатен стати підґрунтям для відродження та активізації інвестиційної діяльності, без якої унеможливується подолання наслідків стагфляційних та рецесійних процесів.

Нині через вагоме зменшення основних виробничих засобів, переважаючим для аграрних підприємств є пошук прийнятних інструментів фінансування їх модернізації. Водночас, банківське кредитування лізингових операцій аграрних підприємств, як доступний метод фінансування сприяє розширенню оновлення основних засобів, оптимізації процесу заміни старої

сільськогосподарської техніки на принципово новому рівні, що ставить перед економічною наукою складні проблеми, які потребують поглибленого осмислення та практичного відпрацювання.

В економічному значенні лізинг окреслюється як спільність функціонування та певні відносини власності [1, с.64]. За економічним змістом така власність – це відносини з приводу придбання засобів аграрного виробництва у користування, тобто привласнення певних засобів виробництва та матеріальних благ, що утворилися за їх допомогою із метою їх використання в процесі діяльності аграрних підприємств. Таке привласнення на умовах лізингу означає наявність у суб'єктів лізингових відносин – права володіння, експлуатації і розпорядження певною річчю чи предметом, їх сукупністю, тобто певним об'єктом власності.

Доведено, що лізинг в якійсь мірі подібний з орендним механізмом, але він має більш широке економічне поняття, яке окрім ознак інвестицій та оренди, фокусує в собі істотні прикмети позики, що в сокупності функцій та взаємодії сполучаючись створює принципово нове економічне поняття та організаційну форму функціонування. Відтак лізинг акумулює кілька форм організаційно-економічних відносин: орендні, кредитні, торговельні та інвестиційні.

В статті 292 Господарського Кодексу України окреслено, що лізинг – це певна господарська діяльність, зорієнтована на інвестування власних чи повернутих коштів, природна сутність якої окреслюється й розкривається в наданні лізингодавцем у виключне користування лізингоодержувачу на певний термін лізингового майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність за наданим дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного реалізатора (продавця) лізингового майна, за умови сплати лізингоодержувачем певних періодичних лізингових платежів[2].

Як окреслювалось вище, при формуванні лізингових відносин в аграрних підприємствах важливе значення має фінансування предмету лізингу. У якості лізингодавців, передусім виступають відповідні лізингові компанії, що переважно, формуються, як дочірні компанії, або філії великих банків [3, 4]. Водночас, банки можуть контролювати і інших лізингодавців, кредитуючи їх. Дослідженням лізингових операцій в інших країнах світу доведено, що біля трьох четвертих активів лізингодавців формується за рахунок саме таких джерел. Таким чином, кредитуючи лізингодавців в процесі лізингових операцій, банки опосередковано стають учасниками лізингових відносин. Таким чином банки мають змогу бути безпосередніми учасниками лізингових операцій. Для цього банківські установи формують лізингові служби, безпосередньо у своїх структурах[5]. Активне просування банків на ринок лізингових операцій зумовлено, передусім, тим, що їх здійснення є капіталомістким процесом, а банки є потужними акумуляторами й генераторами грошових активів. По-друге, лізингові операції, вважаються нетрадиційним методом кредитування [6].

Купуючи певне лізингове майно, орендодавець, задля його передачі в оренду аграрним підприємствам, на певний період часу, обумовлений в ліцензійній угоді, банківська установа здійснює операцію інвестування предмету лізингу. Лізингові операції визначаються в такому випадку, як особливий нетрадиційний для банку метод кредитування, на конкретних умовах його повернення й забезпечення. Важливо, що в міжнародному економіко-правовому полі лізингові операції окреслюють як певний „кредит–найм”[7]. У фінансово незалежних країнах, де лізингові операції є досить поширеними, даний метод кредитування вважається вищим рівнем, аніж звичайне банківське кредитування.

Основними причинами, які зумовлюють активне банківське кредитування лізингодавців є: 1) брак власних коштів у лізингодавців для впровадження лізингових проектів великої вартості; 2) недосконалість нормативно-правового поля, щодо здійснення лізингових операцій банками безпосередньо.

Основними причинами, які зумовлюють активне банківське кредитування лізингоодержувачів є: нестача фінансових ресурсів у аграрних підприємствах для оплати основних засобів та обладнання, одержаних у лізинг, відсутність вільних коштів у суб'єктів господарювання аграрної сфери для сплати початкових платежів по лізингу.

Важливими детермінантами необхідності одержання кредитних коштів для агроформувань з метою забезпечення лізингових операцій є сезонність сільськогосподарського виробництва певних видів продукції, особливо галузі рослинництва, несприятливі кліматичні впливи на процес виробництва, погіршення екологічної ситуації, більші пропозиції в порівнянні із попитом на аграрну продукцію, вплив державного корегування аграрного ринку, зокрема прояв формування різких цінових параметрів і тарифів, зниження вартості заставних засобів, валютні та курсові загрози, що пов'язані із валютними кредитами через нестачу чи систематичність експортної виручки у більшості господарюючих суб'єктів, коливання процентних ставок, недостатній професіоналізм менеджменту в аграрних підприємствах.

В контексті із необхідністю одержання аграрними підприємствами кредитних ресурсів властива поява при цих операціях кредитних ризиків. Кредитні ризики виникають на мікро та макрорівнях, на кожній стадії прийняття виробничих чи операційних рішень. При лізингових операціях виникають ризики, які пов'язані із оформленням предмету лізингу в усіх учасників лізингової угоди. Проте, найбільш вони ймовірні для аграрних виробників. Якщо розглядати лізингові ризики в контексті оформлення позики, то вони можуть виникати на стадії оформлення та видачі кредиту, на подальших стадіях його використання, на стадії забезпечення кредитування й лізингу. Найбільш ймовірні ризики це ті, які виникають на стадіях повернення кредиту та термінами його забезпечення. За видами кредитні ризики можуть поділятися на ризики за об'єктом позики та суб'єктами, ризики

зовнішні та внутрішні. Всі наведені види ризиків супроводжуються виникненням відповідних загроз для агровиробників. Тому дуже важливим є забезпечення дієвого управління як кредитними ризиками, так і попередженням властивих загроз.

Виходячи із доведеного, дуже важливим є врахування об'єктивних та суб'єктивних факторів лізингових операцій, які відчутно впливають на рівень загроз при здійсненні лізингових операцій та виникнення ризиків.

Загалом, в економіці аграрних підприємств склалася така ситуація, що спонукає до використання лізингу та сприяє розвитку лізингових відносин. Фізичне та моральне старіння сільськогосподарської техніки, скорочення обсягів ліквідних засобів, мала рентабельність агровиробників, обмежені можливості виділення грошових ресурсів для придбання сучасних засобів виробництва є передумовами для розвитку та використання лізингу в аграрному секторі. До того ж, загострення конкуренції між агровиробниками збільшує потребу в інвестиціях.

Дослідження теоретичних основ та сутності лізингу, переконує, що він є досить складним і багатогранним економічним явищем, оскільки акумулює в собі одночасно істотні властивості кредиту, прикметні ознаки фінансової, підприємницької, інвестиційної, орендної діяльності, риси операцій купівлі–продажу та страхування, на його основі формуються певні лізингові відносини, в які вступають усі учасники лізингової угоди.

При здійсненні лізингових операцій в аграрних підприємствах виникають певної складності проблеми, пов'язані із нестачею фінансових ресурсів та їх кредитуванням. Доведено, тільки врахування всіх факторів, що спричиняють появу ризиків, зокрема кредитних, та попередження загроз, досконала та фахова діяльність менеджменту агровиробників сприятиме розвитку лізингових відносин в аграрному секторі.

#### **Список використаних джерел**

1. Гурін В.А. Механізми відтворення людських і матеріальних ресурсів / Ред. В.А. Гурін: – Рівне, 2006. – 396 с.
2. Господарський кодекс України; Господарський процесуальний кодекс України: Офіційні тексти. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 303с.
3. Коваленко Н. Тенденції розвитку лізингу: світовий досвід і реалії в Україні / Н. Коваленко, Ю. Човник // Банківська справа. – 2001. – № 1. – С. 47-51.
4. Кравченко І. Лізинг в капиталистических странах / И. Кравченко // Мировая экономика и международные отношения. – 1986. – №12. – С.31
5. Ляхова О.О. Роль банків у сфері лізингового бізнесу / О.О. Ляхова // Вісник Національного банку України. – 1999. – №6. – С.62.

6. Ляхова О.О. Участь українських банків у лізинговому бізнесі / О.О. Ляхова // Вісник Національного банку України. – 2001. – №6. – С.44-45

7. Хмільовський В.М. Розвиток ринку лізингових послуг в контексті вступу України до світової організації торгівлі / В.М. Хмільовський // Український інвестиційний журнал WELCOME. – 2004. – № 1. – С. 44-45.

8. Соболь Л.В. Основні напрями розвитку лізингу аграрних підприємств / Л.В. Соболь // Таврійський науковий вісник. – 2007. – №54 – С. 291–295.

9. Офіційний сайт Служби статистики України. [https://ukrstat.org/druk/publicat/Arhiv\\_u/16/Arch\\_oz\\_bl.htm](https://ukrstat.org/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_oz_bl.htm)

#### **References**

1. Huryn V.A. (Ed.). *Mekhanizmy vidtvorennya lyuds'kykh i material'nykh resursiv [The mechanisms of reproduction of human and material resources]*. Rivne, 396 p.
2. *Hospodars'kyy kodeks Ukrayiny [Economic Code of Ukraine]*. Kyiv: Yurinkom Inter, 2004, 303 p.
3. Kovalenko N., Chovnyk Yu. (2001). *Tendentsiyi rozvytku lizynhu: svitovyy dosvid i realiyi v Ukrayini [rends leasing: international experience and realities in Ukraine]*. *Bankivs'ka sprava – Banking*. Vol. 1, pp. 47-51.
4. Kravchenko Y. (1986). *Lyzynh v kapytalystycheskykh stranakh [Leasing in capitalist countries]*. *Myrovaya ekonomyka y mezhdunarodnye otноshenyya - World Economy and International Relations*. Vol.12, p.31
5. Lyakhova O.O. (1999). *Rol' bankiv u sferi lizynhovoho biznesu [The role of banks in the leasing business]*. *Visnyk Natsional'noho banku Ukrayiny [Proceedings of the National Bank of Ukraine]*. Vol. 6, p.62.
6. Lyakhova O.O. (2001). *Uchast' ukrayins'kykh bankiv u lizynhovomu biznesi [The participation of Ukrainian banks in the leasing business]*. *Visnyk Natsional'noho banku Ukrayiny [Proceedings of the National Bank of Ukraine]*. Vol. 6, pp.44-45
7. Khmil'ovs'kyy V. M. (2004). *Rozvytok rynku lizynhovoykh posluh v konteksti vstupu Ukrayiny do svitovoyi orhanizatsiyi torhivli [The development of the leasing market in the context of Ukraine's accession to the World Trade Organization]*. *Ukrayins'kyy investytsiyyny zhurnal WELCOME [Ukrainian Investment Journal WELCOME]*. Vol. 1, pp. 44-45.
8. Sobol' L.V. (2007). *Osnovni napryamy rozvytku lizynhu ahrarnykh pidpryyemstv [The main directions of development of leasing of agricultural enterprises]*. *Tavriys'kyy naukovyy visnyk [Tavria Scientific Bulletin]*. Vol. 54, pp. 291–295.
9. Official Site Statistics Service of Ukraine. Retrived from [https://ukrstat.org/druk/publicat/Arhiv\\_u/16/Arch\\_oz\\_bl.htm](https://ukrstat.org/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_oz_bl.htm)